

Ireneusz Topolski

"Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego", Ryszard Zięba, Warszawa 2000 : [recenzja]

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 8, 217-219

2001

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

rzeczywistości międzynarodowej. Z ich pomocą analiza złożonej problematyki bezpieczeństwa i obrony UE i rola UZE w procesie jej kształtowania staje się bardziej przejrzysta i zyskuje wyraźniejsze kontury. Podstawy teoretyczne dla całości analizy tworzy neoliberalny instytucjonalizm, zgodnie z którym instytucje są w stanie znacząco wpływać na interesy i zachowania państw. Autor pomija jednak rozważania na temat efektywności instytucji międzynarodowych w procesie wpływania na zachowania państw.

Książka wyraźnie pokazuje, że proces kształtowania wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oznacza, że przyszła UE powinna być nie tylko wspólnym rynkiem, lecz także unią polityczną i swoistym sojuszem bezpieczeństwa. Zgodnie bowiem z neofunkcjonalnym mechanizmem *spill-over* wyraźnie następuje przechodzenie od integracji gospodarczej, poprzez polityczną do wojskowej. Tendencje te tworzą przesłanki dla nowej międzynarodowej roli UZE, a brak postępów w tych ostatnich dziedzinach może stać się barierą dalszego procesu integracji.

Marek Pietraś

Ryszard Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Wyd. Scholar, Warszawa 2000, wyd. drugie, s. 406

Temat instytucjonalizacji bezpieczeństwa w Europie stanowi ważne wyzwanie dla badaczy po zakończeniu rywalizacji Wschód-Zachód.

Praca Ryszarda Zięby *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego* jest jedną z nielicznych pozycji, która charakteryzuje kompleksowo bezpieczeństwo europejskie oraz jego tworzącą się strukturę organizacyjną. Autor monografii ograniczył się do przedstawienia tylko tych elementów procesu instytucjonalizacji, które występują w sferze bezpieczeństwa międzynarodowego, tj. NATO, UZE i UE, WNP, KBWE/OBWE i ugrupowania subregionalne. Pozycja ta obejmuje lata 90.

Celem pracy jest charakterystyka nowych elementów instytucjonalizacji bezpieczeństwa europejskiego po zakończeniu zimnej wojny i na tej podstawie uchwycenie tendencji i dynamiki ewolucji tej instytucjonalizacji. Zdaniem autora procesy te mają ukazać prawidłowości ewolucji europejskiego ładu w dziedzinie bezpieczeństwa.

Monografia została podzielona na dziewięć rozdziałów.

Rozdział pierwszy spełnia rolę teoretyczno-wprowadzającą. Autor wyjaśnia w nim definicję pojęcia „bezpieczeństwo” – od ogólnego rozumienia, poprzez tradycyjne i współczesne. W ujęciu tradycyjnym, mówimy o bezpieczeństwie narodowym i międzynarodowym. Współcześnie wiele czynników wpłynęło na postrzeganie pojęcia „bezpieczeństwo” i jego częściowej redefinicji. Zaliczono do nich rewolucję naukowo-techniczną, delegalizację wojny i międzynarodową kontrolę zbrojeń, wzrost roli i znaczenia podmiotów pozarządowych oraz zwiększenie współzależności międzynarodowych. Zdaniem autora, bezpieczeństwo międzynarodowe ma szerszy zakres znaczeniowy niż bezpieczeństwo narodowe. Obejmuje ono nie tylko wartości egzystencjalne pojedynczych państw, ale także wartości wspólne dla danego systemu, m.in. stabilność, pokój, równowaga, współpraca.

W rozdziałach drugim i trzecim autor przedstawił procesy, które wywarły wpływ na ewolucję istniejących i powstawanie nowych mechanizmów bezpieczeństwa w Europie po zakończeniu zimnej wojny. Oba rozdziały spełniają funkcję wprowadzająco-wyjaśniającą wobec instytucjonalizacji bezpieczeństwa europejskiego.

W rozdziale drugim R. Zięba przedstawił i ocenił nowe wyzwania dla bezpieczeństwa państw i instytucji europejskich po zakończeniu zimnej wojny. Związane są one z transformacją ładu

politycznego w Europie i destabilizacją systemów politycznych byłych państw socjalistycznych, dysproporcjami ekonomicznymi między państwami europejskimi, migracjami ludności w Europie.

Rozdział trzeci obejmuje nowe zagrożenia dla bezpieczeństwa europejskiego, które wyłaniały się wraz z rozpadem systemu dwubiegunowego. Zaliczono do nich nacjonalizm i konflikty etniczne, zagrożenia militarne, problem transnarodowej przestępczości zorganizowanej i zagrożenia ekologiczne.

Rozdziały od czwartego do ósmego są poświęcone przedstawieniu ewolucji mechanizmów bezpieczeństwa europejskiego, poprzez charakterystykę ich koncepcji, struktury i funkcjonowania. Autor w tej części pracy określa kierunki rozwoju instytucjonalizacji bezpieczeństwa europejskiego.

W rozdziale czwartym zaprezentowano mechanizm euroatlantycki, który stanowi NATO i struktury z nim związane. Przedstawione zostały w nich czynniki wpływające na kształtowanie się nowej koncepcji bezpieczeństwa sojuszu po rozpadzie wschodniego bloku militarnego. Niestabilna sytuacja w Europie doprowadziła do poszerzenia funkcji wojskowych paktu, poprzez wsparcie operacji pokojowych prowadzonych pod egidą RB NZ poza obszarem sojuszu (wyjście poza art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego). Drugim ważnym wydarzeniem było poparcie NATO dla Europejskiej Koncepcji Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony (ESDI), jako koncepcji budowy wspólnej polityki obronnej w ramach UE i umacniania europejskiego filaru sojuszu. Główną funkcją NATO, zdaniem autora, jest ustabilizowanie sytuacji w Europie.

W rozdziale piątym przedstawiono mechanizm zachodnioeuropejski. Najważniejszą kwestię stanowi tutaj budowa ESDI, którą spowodowały obawy, iż gwarancje bezpieczeństwa stwarzane przez NATO, a szczególnie USA mogą być zawodne. W tym kierunku idą także działania wzmacniające zdolności operacyjne UZE, a w przyszłości uczynienie z niej efektywnego zbrojnego ramienia UE. Istnieją również negatywne tendencje, które mogą utrudniać funkcjonowanie przedstawionych procesów. Zalicza się do nich nie do końca określoną rolę państw Europy Zachodniej w NATO oraz posiadanie przez USA najważniejszych komponentów wojskowych sojuszu, uniemożliwiających krajom europejskim prowadzenie samodzielnych operacji militarnych.

Rozdział szósty poświęcony został tworzeniu się mechanizmu Wspólnoty Niepodległych Państw. Podstawę jego budowy stanowi Traktat Taszkiencki. Mechanizm bezpieczeństwa WNP jest postrzegany głównie jako rosyjski. Federacja Rosyjska wykazuje największe zaangażowanie w budowę systemu bezpieczeństwa zbiorowego na obszarze poradzieckim. Zdaniem autora, mechanizm bezpieczeństwa WNP funkcjonuje w specyficzny sposób. Bez zakłóceń odbywają się tylko konsultacje polityczne na wszystkich szczeblach. Rola Rady Bezpieczeństwa Zbiorowego WNP w praktyce jest marginalna, podpisane zaś porozumienia często nie wchodzi w życie.

W rozdziale siódmym przedstawione zostały mechanizmy współpracy subregionalnej. Autor scharakteryzował w nim następujące ugrupowania subregionalne: Grupę Wyszehradzką, Inicjatywę Środkowoeuropejską, Współpracę Nordycką (Rada Nordycka i Nordycka Rada Ministrów), Radę Bałtycką, Radę Państw Morza Bałtyckiego, Euroarktyczny Region Morza Barentsa, Radę Arktyczną, Czarnomorską Współpracę Gospodarczą. Mechanizm subregionalny stanowi uzupełnienie bezpieczeństwa europejskiego w zakresie jego części niewojskowej.

Rozdział ósmy został poświęcony mechanizmowi paneuropejskiemu, KBWE/OBWE (od 1 stycznia 1995 r.). Autor przedstawia OBWE jako quasi-organizację. KBWE/OBWE stanowił i stanowi do dnia dzisiejszego ważny element w systemie stabilizacji w Europie. Swoją efektywność przejawia w zastosowaniu tzw. „miękkich” środków bezpieczeństwa, m.in. misji obserwacyjnych, mechanizmów konsultacji. Najważniejszą kwestię stanowi określenie przyszłego miejsca OBWE w architekturze bezpieczeństwa europejskiego. Wysuwane są propozycje jej przekształcenia w pełnowartościowy system bezpieczeństwa zbiorowego.

W rozdziale dziewiątym autor podsumowuje całość monografii. Zaproponowana została nowa koncepcja bezpieczeństwa europejskiego, która charakteryzuje się przede wszystkim zwiększeniem roli wyzwań i zagrożeń pozamilitarnych, często wewnętrznych. Europejskie instytucje bezpieczeństwa wzajemnie się uzupełniają i wnoszą znaczny wkład na rzecz stabilizacji sytuacji międzynarodowej

w Europie i regionach przyległych. Stosują one odpowiednio do swoich możliwości „miękkie i twarde środki” utrzymania i przywracania pokoju. Negatywny skutek stanowi asymetria gwarancji bezpieczeństwa na kontynencie europejskim. Szczególnie widoczny jest podział na kraje Europy Zachodniej, Środkowowschodniej i obszar poradziecki.

Monografia R. Zięby stanowi pozycję, która w sposób niemal całościowy przedstawia tematykę bezpieczeństwa europejskiego w latach 90. wieku XX i zawiera unikatowy wykaz także obcojęzycznej literatury. Recenzowana pozycja jest cenną publikacją dla osób zajmujących się kwestiami bezpieczeństwa, organizacji międzynarodowych oraz polityki zagranicznej w Europie.

Proponujemy, aby kolejne wydania prezentowanej monografii, zostały uzupełnione o porównania parametrów ekonomicznych i potencjałów militarnych państw europejskich.

Ireneusz Topolski

**Agnieszka Kasińska-Metryka, *Prezydenci Rzeczypospolitej Polskiej 1989–1999*,
Wyd. Wydział Zarządzania i Administracji Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach, Kielce 2000, s. 232**

Wybory prezydenckie 2000 mamy już za sobą. Książka Agnieszki Kasińskiej-Metryki pt. *Prezydenci Rzeczypospolitej Polskiej 1989–1999*, wprawdzie nie wiązała się z nimi bezpośrednio – jako praca naukowa, zawierająca analizę prezydentur polskich w okresie zmiany politycznej – jednakowoż czytelnik, który po nią sięgnie, nie oprze się zapewne pokusie skonfrontowania własnych odczuć i obserwacji z przemyśleniami osoby, której kariera naukowa zdaje się rysować nader obiecująco. Książka powstała bowiem na fundamencie dysertacji doktorskiej obronionej na Wydziale Politologii UMCS w Lublinie.

Zamiarem autorki było ukazanie przeobrażeń funkcjonowania instytucji głowy państwa w okresie przemian ustrojowo-politycznych w Polsce. Zaznaczona w tytule cezura czasowa sytuuje zawartą w książce analizę w dekadzie intensywnych przeobrażeń prawno-ustrojowych i społecznych. Autorka uznała, iż ponieważ aspekt prawny ówczesnych wydarzeń znalazł odzwierciedlenie w opublikowanych dotąd pracach, więc największy walor poznawczy mogą mieć rozważania dotyczące socjopsychologicznego obszaru sprawowania władzy prezydenckiej.

„Inspiracją do napisania niniejszej pracy – odnotowuje A. Kasińska-Metryka we wprowadzeniu – stały się dwa powiązane ze sobą czynniki: z jednej strony przeświadczenie o kluczowej roli głowy państwa w procesach transformacji ustrojowej zachodzących w Polsce, a z drugiej scjentystyczny niedosyt każący rozważyć realny wymiar działań przywódcy w czasie przeobrażeń” (s. 7).

Na książkę składa się osiem rozdziałów: I. *Urząd prezydenta – tradycja i współczesność*, II. *Od „Okrągłego Stołu” do wyborów parlamentarnych*, III. *Prezydent czasu przelomu*, IV. *Wybory prezydenta RP w 1990 r.*, V. *Prezydentura Lecha Wałęsy*, VI. *Wybory prezydenckie w 1995 r.*, VII. *Prezydentura Aleksandra Kwaśniewskiego*, VIII. *Analiza porównawcza sposobów sprawowania urzędu prezydenta przez Wojciecha Jaruzelskiego, Lecha Wałęsę i Aleksandra Kwaśniewskiego*.

Za korzystny punkt wyjścia dla zasadniczej analizy porównawczej wypadnie uznać refleksje dotyczące genezy prezydentury w Polsce oraz modeli władzy prezydenckiej na świecie. Pozwalają one na przejście do zarysowania obrazu swoistości sprawowania władzy przez kolejnych prezydentów: Jaruzelskiego, Wałęsę i Kwaśniewskiego. Autorka wydobywa zarówno okoliczności polityczne towarzyszące elekcjom (vide: rozdz. IV, s. 83–107), jak i wieloaspektowe portrety prezydentów. Sięgając po teoriopolityczne kategorie, jak: przywództwo, styl sprawowania władzy, osobowość polityczna, A. Kasińska-Metryka podejmuje próby sklasyfikowania każdej z opisanych prezydentur.